

УДК 005.412

Є.Ю.КУЗЬКІН, канд. екон. наук

Харківський інститут фінансів

Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі

ОБҐРУНТУВАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СТІЙКОСТІ ТА СТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ЇХ АДАПТАЦІЇ ДО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Розглядається стійкість та стабільність економічних систем промислових підприємств у процесі їх розвитку, обґрунтовується взаємозв'язок між ними в контексті адаптації промислових підприємств до умов зовнішнього економічного середовища.

Рассматривается устойчивость и стабильность экономических систем промышленных предприятий в процессе их развития, обосновывается взаимосвязь между ними в контексте адаптации промышленных предприятий к условиям внешней экономической среды.

The economic systems steadiness and stability of industrial enterprises in their development process is considered, the relationship between them in the context of industrial enterprises adaptation to external economic environment is justified in the article.

Ключові слова: стійкість, стабільність, розвиток, адаптація, зовнішнє середовище, складові зовнішнього середовища.

Адаптація промислових підприємств набуває все більшої актуальності в умовах посилення невизначеності оточуючого середовища, в якому вони функціонують і розвиваються. Саме розвиток створює так званий запас міцності (запас фінансової міцності), який формує підґрунтя стійкого та стабільного функціонування промислових підприємств в умовах невизначеності та динамічності оточуючого середовища. Це обумовлює необхідність трактування понять стабільності та стійкості, а також взаємозв'язку між ними, що безпосередньо пов'язано з процесом адаптації. При цьому слід враховувати, що в процесі функціонування та розвитку промислові підприємства мають адаптуватися як до зовнішнього середовища, так і до зміни станів їх внутрішнього середовища.

Важливою характеристикою зовнішнього середовища підприємства є ступінь його невизначеності, що виражається в рівні стабільності. Стабільне економічне середовище обумовлює сприятливі зовнішні умови діяльності промислових підприємств, в яких вони функціонують. При цьому успіх виробничо-господарської діяльності підприємств залежить від їх стійкості, на рівень якої вони мають безпосередній вплив.

Аналіз і узагальнення існуючих підходів до визначення сутності понять «стабільність» і «стійкість» показало, що ряд авторів В.М.Гесць, Т.С.Клебанова, М.О.Кизим, Л.Г.Мельник, В.О.Василенко, Л.Г.Шамаєва, Б. Л. Кучин, Л.А.Костирко, В.М.Ячменьова, А.А.Пилипенко в контексті адаптації підприємств розглядають їх стійкість як здатність економіч-

них систем реагувати на вплив оточуючого середовища, не змінюючи траєкторію запланованого розвитку, але цей процес має бути стабільним, що передбачає збереження стійкості економічної системи підприємства в часових координатах [1-8].

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні взаємозв'язку властивостей стійкості та стабільності економічних систем у контексті адаптації промислових підприємств, для досягнення якої необхідно вирішити наступні завдання: проаналізувати теоретичні підходи до визначення понять «стабільність» і «стійкість»; обґрунтувати зв'язок між даними поняттями в контексті адаптації промислових підприємств до умов зовнішнього економічного середовища; розглянути складові зовнішнього економічного середовища промислових підприємств.

Основними характеристиками зовнішнього середовища підприємства є: взаємна зв'язаність її чинників (сила, з якою зміна одного чинника впливає на стан інших чинників); складність (кількість чинників, на які підприємство повинно реагувати); рухливість (швидкість зміни стану середовища); невизначеність (кількість інформації про середовище і рівень достовірності цієї інформації). Для систем, що розвиваються, якою є соціально-економічна система промислового підприємства, характерні, з одного боку, стійкість структури, з іншого – втрата стійкості, руйнування однієї структури і створення іншої стійкої структури.

В загальному розумінні стабільність розглядається як здатність системи зберігати свою структуру і функціональні особливості під впливом внутрішніх чинників на протязі певного часового періоду, а стійкість – це здатність системи зберігати за різних параметрів зовнішнього середовища свою структуру і функціональні особливості, достатні для здійснення запланованої діяльності. Характеристика стабільності і стійкості є взаємопов'язаними поняттями, що ґрунтуються на наступному: стійкість системи залежить від її здатності реагувати на вплив зовнішнього середовища, а також від стабільності самої системи, що визначається її внутрішніми чинниками.

Стійкість характеризує здатність економічної системи реагувати на зміни зовнішнього середовища, зберігаючи економічно доцільну поведінку в керованій області її станів. Стійкість діяльності підприємства розглядається як її синтетична характеристика, що відображає здатність підприємства зберігати в заданих межах параметри діяльності в умовах постійного впливу зовнішнього середовища, яке є невизначеним і таким, що постійно змінюється, шляхом такого упорядкування ресурсів підприємства, при якому воно як економічна система здатне знаходитися у стані рівноваги за часом в просторі.

Стійке функціонування господарюючих суб'єктів визначається

рівнем розвитку продуктивних сил суспільства і в цілому характером чинників виробництва окремих його підсистем; відтворювальними процесами в межах певних відносин власності на засоби виробництва підприємця і робочої сили; економічною природою капіталу; єдністю індивідуального і суспільного відтворення; закономірностями кругообігу капіталу. Умовою досягнення синергізму є збалансування показників, що характеризують стійкий розвиток підприємства. Стійке функціонування і розвиток підприємства за допомогою своєчасної мобілізації і найбільш раціонального використання трудових, фінансових, техніко-технологічних та інших ресурсів підприємства в умовах дії зовнішніх і внутрішніх загроз забезпечує економічну безпеку підприємства, яку можна розглядати як складну динамічну систему. Основною перевагою системи збалансованих показників є поєднання фінансових і нефінансових показників, внутрішнього та зовнішнього погляду на роботу підприємства, забезпечення взаємозв'язку між показниками та цілями, які підприємство ставить перед собою, та інтеграція із заходами, необхідними для досягнення цілей.

В процесі взаємодії промислового підприємства з його зовнішнім середовищем необхідно розглянути наступні рівні: внутрішнє середовище підприємства, що перебуває під його контролем; середовище завдань/рішень, до якого входять підприємства, які безпосередньо пов'язані з визначенням і втіленням їх цілей; загальне зовнішнє середовище, де формується загальноекономічні умови, тенденції їх розвитку тощо.

Головне завдання стійких економічних систем полягає в ефективному функціонуванні та протистоянні різним і неминучим збуренням (впливам) зовнішнього та внутрішнього характеру. Однак існують певні межі адаптивності системи, що проявляються в наступному: якщо зміни параметрів системи перевищують можливості її адаптивного розвитку, відбувається втрата стабільності. Адаптація, у свою чергу, залежить від можливості потенціалу системи та ступеня досягнення внутрішньої і зовнішньої рівноваги організаційної системи.

Важливим для розуміння значення стійкості та стабільності є визначення характерних особливостей економіко-виробничих систем промислових підприємств:

- система є замкнутою з ієрархічно організованими контурами зворотних зв'язків. У кожную підсистему інформація поступає не тільки з виробництва, але і від управляючих органів вищестоящих рівнів ієрархії відповідно до підлеглості, а також суміжних підсистем;
- елементи вищого рівня ієрархії пов'язані з більш об'ємними підрахунками і тривалим циклом управління системою: обмін з середови-

щем відбувається з меншою частотою, динаміка процесу виражена слабо і великі періоди часу між моментами прийняття рішень;

- проблеми управління на верхніх рівнях важчі для кількісної формалізації, зважаючи на більшу невизначеність;
- кожна підсистема вищого рівня може використовувати в якості експертів представників нижчестоящих підсистем і здібна до прогнозування;
- поєднання управляючих підсистем виникає як наслідок кооперації матеріальних процесів; воно вимагає певного ступеня довіри.

Забезпечення стійкості та стабільності функціонування промислових підприємств шляхом їх адаптації до зовнішнього середовища можливо на основі використання комплексного підходу до управління, який передбачає визначення змісту основних складових зовнішнього економічного середовища. Основними складовими зовнішнього середовища промислових підприємств є законодавче та підприємницьке поле. Законодавче поле обумовлює ефективність державного регулювання; стан конкурентного середовища, фінансового ринку, ринку інвестиційних товарів і послуг, трудових ресурсів, інновацій; рівень інфляції; податкові умови; зовнішньоекономічні можливості підприємств. Підприємницьке поле обумовлено підприємствами-конкурентами у виробництві та реалізації продукції; підприємствами-постачальниками, від яких залежить рівень матеріальних витрат у собівартості продукції; підприємствами, що надають послуги.

Законодавче поле шляхом прийняття відповідних законів і нормативних актів визначає умови формування, стан і перспективи розвитку зовнішніх ринків промислових підприємств, можливості залучення необхідних ресурсів для виробництва та реалізації промислової продукції і послуг. Підприємницьке поле створює умови реалізації продукції та послуг, формування їх собівартості. Визначення впливу законодавчо обумовлених та підприємницько визначених складових зовнішнього економічного середовища на стан функціональних підсистем промислових підприємств дає можливість врахувати їх негативний вплив в процесі функціонування промислових підприємств та адаптувати їх до динамічності зовнішнього середовища, забезпечуючи їх стійкий стабільний розвиток.

Таким чином, функціонування промислових підприємств відбувається в умовах невизначеності зовнішнього економічного середовища, що може негативно впливати на їх діяльність. Визначення впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища та можливості їх усунення сприяє забезпеченню стійкого стабільного розвитку виробничо-збутової діяльності промислових підприємств. Це передбачає створення

запасу міцності фінансових підсистем господарюючих суб'єктів, стан яких залежить від інших функціональних підсистем, в першу чергу, від виробничо-збутових. Зовнішні чинники, впливаючи на економічну систему промислового підприємства, примушують її пристосовуватися до змін оточуючого середовища. Тому система повинна володіти властивістю пристосування до різних ситуацій. Оцінку ситуацій можна проводити на підставі обробки даних зворотного зв'язку і контролю дестабілізуючих чинників. Тому в процесі функціонування економічна система промислового підприємства повинна протистояти (зберігати певний стан і розвиватися) своєму оточуючому середовищу та знаходитися з ним у рівновазі. Розвиток досліджень за даним напрямком пов'язаний з визначенням залежності між запасом міцності фінансових підсистем промислових підприємств і потужності впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього оточуючого середовища.

1.Ячменьова В.М. Забезпечення стійкості діяльності промислових підприємств: Автореф. дис. ... д-ра економ. наук: спец. 08.00.04 «Технологія машинобудування». – Луганськ, 2008. – 36 с.

2.Костирко Л.А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства. – Луганськ: СЛУ ім. В.Даля, 2004. – 240 с.

3.Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / В.М.Гесць, М.О.Кизим, Т.С.Клебанова, О.І.Черняк та ін. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.

4.Кизим М.О., Пилипенко А.А., Зінченко В.А. Збалансована система показників. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 192 с.

5.Кучин Б.Л., Якушев Е.В. Управление развитием экономических систем. – М.: Экономика, 1990. – 196 с.

6.Шемаєва Л. Г. Управління стратегічною взаємодією підприємства із зовнішнім середовищем. – Харків: ХНЕУ, 2007. – 280 с

7.Основи стійкого розвитку / За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г.Мельника. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 654 с.

8.Василенко В. О. Системний менеджмент стійкого розвитку підприємств: Автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами». – Дніпропетровськ, 2007. – 36 с.

Отримано 21.01.2010

УДК 331.108 : 446

О.П.КОЛОНТАЄВСЬКИЙ, канд. екон. наук
Харківська національна академія міського господарства

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ПРОФЕСІЙНОЇ НАДІЙНОСТІ ВИРОБНИЧОГО ПЕРСОНАЛУ ДОРОЖНЬО-БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглядаються обґрунтування теоретико-методичних підходів для визначення професійної надійності виробничого персоналу дорожньо-будівельних підприємств (ДБП).